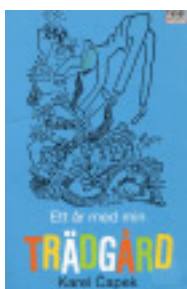

...och fast boken är skriven i **Tjeckoslovakien på 1920-talet** i en värld som politiskt, samhällsligt och tekniskt såg mycket annorlunda ut än Sverige 2008 så kan jag bara konstatera att trädgårdslandet inte genomgått större omvälvningar än att man omedelbart känner igen sig.

Underbar samling kåserier om livet i en trädgård

Ett år med min trädgård heter en underbar liten kåserisamling av Karel Capek som landade i min brevlåda en födelsedag för några år sedan. Jag är född i februari, en ganska misslyckad månad ur trädgårdssynpunkt, vilket Capek livligt instämmer i. "Gud vet varför skottåret skänker en dag just åt denna vankelmodiga, katarraliska, lömska stackare till månad. Under skottåret skulle det läggas en dag till den vackra månaden maj, så att den finge trettio två, då vore allt i sin ordning. När ska vi trädgårdsmän få det därhän?"

Den tjeckiske författaren Karel Capek beskriver årets månader ur trädgårdsgårdens perspektiv och fast boken är skriven i Tjeckoslovakien på 1920-talet i en värld som politiskt, samhällsligt och tekniskt såg mycket annorlunda ut än Sverige 2008 så kan jag bara konstatera att trädgårdslandet inte genomgått större omvälvningar än att man omedelbart känner igen

Ingenting passade bättre en kullen februari än att läsa om året i trädgården med alla dess fröjder och bekymmer. Capeks texter från 1920-talet är fortfarande allmängiltiga för jordiga trädgårdsmän och -kvinnor.

tack så mycket

för hjälp med fakta och kontakter från antikvarie Per Olaisen och förläggare Per Nilsson på bokförlaget Perenn.

Antikvariatsfynd. Boken om en hundvalps första tid i livet är en charmig bekantskap.

fakta Böcker av Capek

De här titlarna finns utgivna på svenska men man får ha lite tålmod och tillgång till antikvariatsmarknaden för att hitta dem.

- Dasjenka, 1933 – en hundvalps levnad. (Barnbok)
- Ett år med min trädgård, 1929. (Kåserier)
- Gudsfabriken, 1922. (Science fiction och satir i romanform)
- Hordubal, 1933. (Psykologisk roman)
- Krakatit, 1924. (Roman)
- Den lyriske tjuven, 1929. (Novellsamling.)
- Meteor, 1934 (Psykologisk roman)
- Det poetiska vittnet, (Novellsamling)
- Ossums Universal Robots, 1920 – RUR (Drama)
- Resan till Norden, 1936 (Reseskildring)
- Salamanderkriget, 1936 (Roman)

sig. "Kommer rosorna att klara frosten", tillhör de där eviga frågorna som inga krig eller revolutioner hittills har besvarat eller tystat.

Trädgårdsgårdens oro och glädje kring jordmån, beskärning, plantering och fenomen som ihopsparade namnlappar, växter som kommer upp där man vet att man inte satt ner dem, sticklingar och frösådder som blir så många att de tar över huset utan att man nämns slänga en enda och det eviga bekymret över vädret, det är konstanter som överlever all världshistoria.

Trädgårdsfantasten känner igen det mesta i den här boken, från beskrivningen av hur man tämjer en vild vattenslang till det illa dolda skrytet som bubblar upp när man lyckas få det mycket svårödlade att blomma. De som inte har någon trädgård får underhållande förklaringar till varför trädgårdsmänniskor betar sig som de gör.

Jag blev betagen i de finurliga texterna och lite nyfiken på vem denne Karel Capek kunde vara.

Karel Capek levde mellan 1890 och 1938 och räknas som en av Tjeckoslovariens riktigt betydande författare under 1900-talet. Det var rent av Nobelprisvarning kring hans författarskap åren före andra världskriget men nu är han bortglömd i stora delar av västvärlden. I en av de texter jag hittade på internet står det att man tyvärr bara hittar hans böcker på antikvariat numera. Fast å andra sidan kan man inte gå in på ett antikvariat och fråga efter Capeks böcker utan att försäljaren blir entusiastisk.

Jag besökte Per Olaisens antikvariat

på Apoteksgatan i Falkenberg och mycket riktigt. Per Olaisen lyste upp och beklagade det faktum att Capeks böcker är så svåra att få tag på. Jag fick med mig en lista över det som funnits utgivet på svenska samt en förtjusande barnbok "Dasjenka – en hundvalps levnad", den enda titel som fanns inne för tillfället.

Capek har skrivit mycket satir, samhällskritik och behandlat temat som människans förhållande till tekniken (det var rent av han som lanserade ordet robot och därmed satte outplånliga spår i många generationers science-fictionlitteratur). Men det jag så här i en hast lyckas fiska upp från bokdjupen av denne författare handlar alltså om ytterst levande och växande företeelser som trädgårdar och hundvalpar.

Varje hundägare som någonsin blivit målsman för en eller flera valpar, måste märkla på ett ögonblick inför beskrivningarna av allt som den lilla valpen måste lära sig. Den lättsamma tonen och underfundiga tilltalet är ett av hans kännetecken.

"Naturens röst, du, den är sträng, hon låter inte en liten valp få något till skänks. Bara ibland kan hon släppa taget för att hon måste lära en sparvunge att flyga eller visa en kålmask vilka blad den kan äta av och vilka inte. Då ger hon Dasjenka hemarbete så länge (till exempel att gå på snedden, från hörn till hörn i sin hundgård), och det låter hon den lilla kraken lära sig alldeles på egen hand. Dasjenka är så ivrig att tungan kommer ut ur munnen: vänster fram, så var det höger bak – men i all sin dar, vad är höger? Den eller den? Och så det and-

ra bakbenet – vad är det? – och sen då? 'Det var skralt', säger Naturens röst – andfått, för att hon håller på att lära sparven att flyga. 'Du kan ta kortare steg, Dasjenka, upp med huvudet och så tassarna ordentligt under dig. Om igen!'"

Karel Capek var författare, journalist, dramatiker, teaterchef och samhällsdebattör. Han var en vältalig motståndare till både nazism och kommunism. Han dog av lunginflammation julen 1938 några månader innan tyskarna marscherade in i Prag den 15 mars 1939. Det är ingen vild spekulation att han därmed slapp att bli tyskarnas offer för sina humanitära åsikters skull. Hans änka fick påhälsning av Gestapo. Brodern och litteräre samarbetspartnern Josef dog i Bergen-Belsen vid krigsslutet.

"Ett år med min trädgård" kom som pocket på svenska 1987 och är troligen den av Capeks böcker som man har störst chans att få tag på. Fast man har ju hela antikvariatsvärlden att fiska i. Jag vet i alla fall jag vad jag ska leta efter under kommande botaniseringar i antikvariat som kommer i min väg.

Vill man veta mer om Karel Capek och hans verk finns en hemsida hos bokförlaget Perenn. På <http://www.perenn.com> finns texter om honom och hans författarskap av förläggaren Per Nilsson. Där kan man också ta del av några Capektexter i nyöversättning av Karin Mossdal.

EVA BERGENGREN
REPORTER
0346-290 54
eva.bergengren@hn.se

Alla känner till honom i Tjeckien

Om Capek är bortglömd och antikvariatsförvisad i den anglosaxiskt dominerade delen av Europa är hans författarskap desto mer levande i hans eget språkområde. Miloslva Slavickova, pensionerad lektor i tjeckiska vid Lunds Universitet berättar att i Tjeckien är han en författare som alla känner till.

– För den äldre generationen var han "vardagsmat". Han tyckte att tidningarna var viktiga och att det var författarens skyldighet att kommunicera med allmänheten även i massmedierna. Även romanerna publicerades som följetonger i dagstidningar.

Det är en tjeckisk litterär tradition

att inte skilja så skarpt mellan journalistik och författarskap. Tjeckiska ungdomar kommer i kontakt med hans texter i skolan. Han är ett namn som är minst lika stort som Strindberg och Lagerlöf är i det svenska språket.

Vilken är din egen favorit bland hans böcker?

– Salamanderkriget. Det är en allegori som avslöjar hur diktaturer och totalitära regimer uppstår ur vår oförståelse att se vad som händer. Den skrevs före andra världskriget men känns lika aktuell i dag. Sedan tycker jag att novellsamlingarna med deckarhistorier "Den lyriske tjuven" och "Det poetiska vittnet" som översatts till

svenska av Karin Mossdal är en bra och lättsam början för den som blir nyfiken på denne författare.

Något mer du vill lyfta fram?

– Speciellt för svenskar är reseskildringen "Resan till Norden" intressant. Tyvärr är den svår att hitta på biblioteken för den blir ofta insorterad under geografi i stället för skönlitteratur. Jag översatte den tillsammans med mina studenter på 70-talet och den blev omtyckt, inte minst för att den skildrar ett Sverige som inte finns längre men som många ändå kände igen. Den är också illustrerad med hans egna teckningar.

EVA BERGENGREN

APRIL av Karel Capek

April är en bråd månad för trädgårdssodlaren. Det tycker Capek också. En bit ur den text som behandlar just denna period.

”April är lövsprickningens men också planeringens månad. Med hänförelse, ja med vild hänförelse och otålighet har ni i handelsträdgårdarna beställt de plantor, utan vilka ni inte skulle kunna leva längre. Ni har lovat era vänner, som också har trädgård, att komma till er och få sticklingar, jag vågar påstå, att ni aldrig har nog med det ni redan har. Och så en vacker dag har så där en hundratusettio plantor stämt möte hemma hos er och vill komma i jorden; i detta ögonblick ser ni er om i trädgården och finner med förkrossande visshet, att ni inte har plats nog.

Trädgårdssodlaren i april är alltså en man, som med en vissnande planta i handen springer runt sin trädgård ett tjog gånger för att finna en fläck, där ännu inget växer. "Nej, här går det inte", brummar han lågt, "där har jag det där förbaskade prästkrågarna, där skulle floxen kväva den, och där är tjärblomstret, fan också. Hm, där har blålockan spritt sig, och där vid röllekan finns det heller ingen plats – var ska jag sätta den? Vänta litet, här – nej, här står det redan en stormhatt, här kanske – men här står ju potentillan. Här kunde det gå, men nu är det ju fullt med tradescantia, och här – vad är det för något, som sticker opp? Det skulle jag gärna vilja veta. Aha, här finns det litet plats. Vänta, lilla planta, snart skall du vara i säng. Se så där, och lycka till nu med växten."

Men två dar senare märker trädgårdssodlaren, att han satt den mitt i den purpurrota spirande oenotheran.

Trädgårdsmannen har alldeles säkert uppstått tack vare kulturen och icke genom naturlig utveckling. Hade han utvecklats ur naturen, skulle han sett ut på annat vis. Han hade haft ben som en skalbagge för att inte behöva sitta på huk, och vinglar, dels för skönhets skull, dels för att vara i stånd att höja sig över sina rabatter. Den som inte provat det, har inte en aning om hur benen hindrar en, när man inte har något att ställa sig på, hur överflödigt långa de är, om man skall vika ihop dem under sig och rota med fingret i marken, hur löjligt korta de är, när man

skall nå motsatta kanten av en rabatt utan att trampa på en kudde av pyrethrum eller spirande akleja. Eller han kunde blivit upphängd i en bärmatt och gungat över sina kulturer eller åtminstone fått fyra armar och till var och en av dem ett huvud med mössa och ingenting mera, eller fått utdragbara extremiteter som ett fotografiskt stativ. Men eftersom trädgårdsmannen utanpå är utrustad precis lika ofullkomligt som ni andra, återstår honom ingenting annat än att visa vad han kan: balansera på ena täspetsen, sväva som en flicka i kejsrerliga ryska baletten, skriva med benen fyra meter brett, trampa lätt som en fjärlil eller sädesärla, få plats på en kvadrattum jord, hålla jämvikten i strid mot alla lagar om lutande kroppar, nå överallt och undgå allt och samtidigt dessutom försöka bibehålla en viss värdighet, så att folk inte börjar skratta.

Vid en flyktig blick på långt håll ser man emellertid inte något annat av trädgårdssodlaren än hans bak, allt annat, såsom huvud, armar och ben, befinner sig helt enkelt under honom.

Tackar som frågar, nu blir det blommor i massvis: narcisser, hyacinter och taceta, viola cornuta och echeveria, saxifraga, draba och arabis och hutchinsia och gullvivor och virljung, och när allt spricker ut i morgon eller övermorgon, då gör ni stora ögon.

Göra stora ögon, det kan vem som helst. "Jesses, så vacker den där violetta blomman är", säger en dylik lekman, varpå trädgårdssodlaren en smula stött säger: "Det är ju etrocallis pyrenaica." Ty han har en svaghet för namn. En blomma utan namn är, för att tala med Platon, en blomma utan metafysisk idé, den har, kort sagt, icke denna riktiga, fullgiltiga realitet. En namnlös blomma är ett ogräs. En blomma med latinskt namn är liksom upphöjd till en viss fackvärdighet. Växer det upp en brännässla på en av edra rabatter, så förser ni den bara med namnsticka: Urtica dioica och börjar strax respektera den, ja ni till och med luckrar upp jorden kring den och göder med chilesalpeter."

**ETT STENSÄKERT VAL
MED BYA ORIGINAL**

Pris fr. 134:- m²

STARKA

Vardagar 7-18
Lördagar 9-14
Tel. 0340-434 34

Himle Markcenter.se
- från minsta sandkorn till färdig utemiljö

TRENDIGA MATTOR

STÖRST SORTERING I HALLAND!

- Tapeter
- Tyger
- Överkast
- Vaxdukar

Välkommen till
Vi Möbler
DESIGN & INREDNING

Oktanvägen 2,
Smedjeholmen, FALKENBERG
Tel. 0346-130 76

Stämningsfullt på altan och uterum!

20% på utomhuslyktor
Gäller onsdag-lördag

Lycko Hjärtat

Affärshuset Kronan
Tel. 801 08